

ДИРИГЕНТ БОТАНІЧНОГО ОРКЕСТРУ

*(до 80-річчя від дня народження академіка
К.М. Ситника)*

Наукова та політична спільнота України святкує ювілей видатного вченого-фітобіолога й організатора науки, академіка НАН України Костянтина Меркурійовича Ситника. Вражає поліфонічність цієї непересічної особистості, багатомірність талантів, зацікавлень і творчих проявів. Доктору біологічних наук, професору, лауреату державних премій в галузі науки і техніки, Президенту Українського ботанічного товариства, протягом 33 років поспіль (1970—2004) — незмінному директору Інституту ботаніки ім. М.Г. Холодного НАН України, а нині — його почесному директору, академіку НАН України, дійсному члену Української екологічної академії наук, академіку Міжнародної Слов'янської академії наук, сміливому, розумному політику і свідомому патріоту-українцю, одному з найкращих лідерів української еліти, непересічній, чуйній і добрій людині Костянтину Меркурійовичу Ситнику виповнюється 80 років від дня народження і 55 років наукової, організаційної та громадсько-політичної діяльності.

У ботанічній науці К.М. Ситник посідає особливе місце. Великий талант ученого, своєрідні стиль і методи його дослідницької, організаційної та громадської діяльності, отримані ним особисто і під його керівництвом значні наукові здобутки характеризують його як неординарного дослідника і людину. Надзвичайно широке коло інтересів, феноменальна наукова інтуїція та проникливість, невичерпна енергія, безкомпромісна сміливість і принциповість, глибока ерудиція,

© Л.І. МУСАТЕНКО,
Ю.Р. ШЕЛЯГ-СОСОНКО,
І.О. ДУДКА, 2006

лекторське мистецтво, педагогічний талант і хист керівника у поєднанні з аналітичним складом розуму, вродженим інтелектом, прекрасною пам'яттю, критичним і масштабним мисленням і вмінням бачити те, що не дано іншим, унікальний дар передбачення нових, перспективних напрямків розвитку науки, різнобічна та надзвичайно активна діяльність К.М. Ситника як керівника фітофізіологічних, екологічних, клітинно-інженерних і загальнобіологічних досліджень, атмосфера високої творчої напруги, вміння дискутувати й активно відстоювати свою позицію завжди приваблювала всіх, хто працював і спілкувався з ним, особливо молодь, яка намагалась і намагається слідувати багатством проявам яскравої особистості, широкої і надзвичайно діяльної вдачі цього вимогливого вченого, привабливої, чуйної, щедрої душі людини.

Третьочервневого дня 1926 року за сім кілометрів від м. Луганська на невеличкому хуторі Шишкові, що налічував 20—30 сільських дворів, у родині селянина-коваля Меркурія Олексійовича (1897—1982) і домашньої господарки Параски Опанасівни (1897—1955) Ситників народився четвертий син — Костянтин. Життя у скромних умовах цієї багатодітної родини (чотири сини і донька), щоденна участь в обов'язковій для всіх її членів сильній праці, звичні з дитинства простота і безпосередність стосунків, людське оточення з притаманними йому працелюбністю, відповідальністю і чесністю не могли не виховати в Костянтині Меркурійовичі такі чудові риси, як безмежна щедрість душі, скромність, чуйність і доброта, величезна працездатність, уміння спілкуватися з людьми. У важкі передвоєнні, воєнні і перші повоєнні роки він бачив, відчув і пережив тяжку людську біду — багато крові, страждань, сліз, бідність, голод, страх. Його основним заняттям у ці роки було навчання в школі (у 1943 р. закінчив середню школу № 5 Кам'янобродського р-ну м. Луганська); медичному технікумі (1943—1945 рр., отримав диплом фельдшера); на природничому факультеті Ворошиловградського (Луганського) педагогічного інституту ім. Т.Г. Шевченка (спеціальність — «викладач хімії і біології»), де в 1949 р. розпочав свою трудову діяльність асистентом; там же протягом двох років був головою студентського наукового товариства. За наполегливою порадою тогочасного завідувача кафедри ботаніки — колишнього аспіранта М.Г. Холодного доцента Федора Карповича Терещенка в 1950 р. **К.М.** вступив до аспірантури Інституту ботаніки за фахом «фізіологія рослин». Під керівництвом проф. С.І. Лебедева виконав і в 1954 р. захистив кандидатську дисертацію «Влияние условий корневого питания и водоснабжения на рост и физиологические процессы у лимона». Продовжуючи наукову діяльність в Інституті ботаніки, у 1960—1979 рр. **К.М.** очолює відділ фізіології рослин. У 1966 р. він захистив докторську дисертацію «Рост и взаимодействие органов растений», в 1967 р. — удостоєний вченого звання професора та обраний членом-кореспондентом АН УРСР, а в 1973 р. — академіком АН УРСР. Саме в Інституті ботаніки під безпосереднім керівництвом і за особистої участі **К.М. Ситника** ще з 60-х рр. ХХ ст. послідовно розроблялися питання росту рослин — одного з най-

складніших і важливих явищ, які інтегрують численні біохімічні та фізіологічні процеси, вивчалися механізми, що лежать в основі корелятивних зв'язків між органами (результати цих досліджень узагальнені у монографіях «Взаємодія надземних і підземних органів рослин», 1963 р., «Физиолого-биохимические основы роста растений», 1966 р.); дослідження фізіології окремих органів рослин, зосереджені навколо питань внутрішньої організації процесів їх життєдіяльності, фізіології, особливостей будови (морфологічних, анатомічних і цитологічних) та метаболізму («Физиология корня», 1972 р., перевидана в Польщі у 1977 р., а її автори в 1975 р. удостоєні премії АН УРСР ім. М.Г. Холодного; «Физиология листа», 1978 р.; «Фитогормоны стебля», 1983 р.). Як гідний послідовник ідей академіка М.Г. Холодного, під глибоким впливом його праць і особистості К.М. Ситник визначив власні наукові інтереси і керованого ним колективу на багато років наперед, які збережені дотепер. Розпочатими ще в ті роки разом з колегами дослідженнями фітогормональної регуляції процесів життєдіяльності кореня, стебла, листка та насіння із використанням системного рівня пізнання внутрішньої організації ростових процесів було зроблено вагомий внесок у розробку вчення славетного природознавця про фітогормони.

К.М. Ситнику належить пріоритет організації в Академії наук України комплексного вивчення впливу факторів космічного польоту на ріст, розвиток і життєдіяльність прокаріотичних і еукаріотичних організмів. Дослідження в галузі експериментальної гравітаційної технології дали змогу **К.М.** розглянути гормональну теорію тропізмів М.Г. Холодного на новому, сучасному рівні. Він дійшов висновку, що за умов невагомості система гравірецепції рослин формується, але не функціонує, а нормальне просторове розташування органів фотоавтотрофних рослин забезпечується їхніми фото- і хемотропізмами. Основні результати космічних досліджень були викладені і узагальнені у монографіях «Микроорганизмы в космическом полете» (1983), «Растительная клетка при изменении геофизических факторов» (1984) та інших книгах і статтях, опублікованих у вітчизняних й іноземних журналах. За цикл робіт з дослідження закономірностей росту і розвитку мікроорганізмів за умов космічного польоту К.М. Ситник й очолюваний ним високопрофесійний колектив удостоєний Державної премії УРСР (1979). Він є автором програми українсько-американського експерименту, пов'язаного з польотом у космос українського космонавта Л.К. Каденюка на кораблі «Колумбія» (США, 1997). Основною метою експерименту були дослідження саме біологічних ефектів гравітації на клітинному рівні. Фундаментальні знання про роль гравітації у клітинних процесах на ранніх етапах онтогенезу необхідні для створення системи життєзабезпечення людини у тривалих космічних польотах, а також космічних клітинних біотехнологій. Тому конкретні завдання спрямовувалися на дослідження цілої низки показників структурно-функціональної організації та росту рослин на клітинному («фотосинтетичний апарат», «корені», «ліпіди», «мохи»), молекулярному («генна експресія»),

тканинному («запилення, запліднення та розвиток зародка») й організовому («метаболізм сої», «фітогормони», «амінокислоти») рівнях за умов мікрогравітації. Склад спільної дослідницької групи визначався таким чином, щоб максимально використати надбання сучасної гравітаційної біології у проведенні цього міжнародного експерименту.

Важко переоцінити роль К.М. Ситника як ініціатора та організатора досліджень у галузі генетичної клітинної інженерії рослин, висновки яких про особливу поведінку ядер і ДНК-вмісних органел при соматичній гібридизації, отримані у перших роботах, тепер є основними положеннями трансмісійної генетики, а відкриття двобатьківського успадкування плазмагенів стало одним із найвидатніших досягнень української науки. Серед зареєстрованих відкриттів біологічних установ АН УРСР воно було третім, для Інституту ботаніки — першим. Разом зі своїм учнем Ю.Ю. Глебою К.М. Ситник опублікував монографії «Слияние протопластов и генетическое конструирование высших растений» (1982), яка також видана англійською мовою у видавництві «Springer», «Клеточная инженерия растений» (1984), «Соматическая гибридизация пасленовых» (1985). За успішну розробку фундаментальних основ клітинної генетичної інженерії рослин колектив фахівців на чолі з К.М. Ситником удостоєно Державної премії СРСР у галузі науки і техніки (1984).

Коло інтересів Костянтина Меркурійовича завжди було дуже широким. Як учений великої ерудиції, він прекрасно орієнтується в усій різноманітності напрямків ботанічної науки. Зокрема, питання екології, охорони природи, формування екологічної культури завжди займали чільне місце у науковій діяльності академіка. Саме завдяки таланту, передбачливості й організаційним здібностям він зміг об'єднати науковців трьох республік. Під безпосереднім керівництвом К.М. Ситника вони підготували колективну монографію «Охрана важнейших объектов Украины, Белоруссии и Молдавии» (1980), що отримала світове визнання (з п'яти найкращих праць світу у галузі охорони природи, відзначених у журналі «Science», дві належали Україні, одна з яких — процитована вище). Разом з колегами Костянтин Меркурійович запровадив в Україні поняття «інвайронменталізм» і започаткував новий напрямок з вивчення навколишнього середовища — інвайронментологію. Завдяки його турботам було створено два біосферні заповідники — Карпатський та Чорноморський. Науковій і природоохоронній громадськості відомі його монографії, підручники, довідник з екології, охорони довкілля, біосферології та ноосферології. Упродовж багатьох років академік К.М. Ситник очолював Національний комітет України з програми ЮНЕСКО «Людина і біосфера». Багато зусиль Костянтин Меркурійович доклав до створення «Червоної книги України» як редактор її першого видання (1980), оприлюднення наукової спадщини академіка В.І. Вернадського — творця вчення про біосферу. Нещодавно вийшла друком чудова монографія «В.І. Вернадський і Академія».

Завжди не переставала бути в центрі уваги К.М. Ситника одна з королев біології — загальна ботаніка. Вперше у практиці ботанічної науки він

Співробітники Інституту ботаніки — учасники 42-го ботанічного рейсу на НДС «Академик Вернадский». І ряд: В.А. Негрецький, В.Д. Савицький, Л.І. Мусатенко (нач. експедиції), П.М. Царенко, Т.В. Андріанова, А.О. Падун, А.В. Чернявський, ІІ ряд: В.О. Берестецький, В.В. Сніжко, К.М. Ситник

створив і очолив колектив фахівців різних напрямків (класичні флористи і систематики, анатоми, генетики, молекулярні біологи, фітофізіологи, палиноморфологи) для комплексного вивчення модельного роду деревій (*Achillea*). Це унікальне дослідження тривало 5 років і було завершено колективною монографією «Тисячелистники» (1984), яка підсумувала цей проект оригінальною системою роду деревій, підтвердженням статусу роду птарміка (*Ptarmica*) і розвитком теоретичних концепцій біоструктури таксонів. Експериментатор високого класу, К.М. Ситник своїми ідеями, нетривіальними підходами значно наблизив фітоейдологію — описову науку про біологічні окремоті у рослин — до переліку дисциплін, які мають можливість кількісної оцінки важливих характеристик рослинного організму.

Навіть цей короткий, стислий огляд наукової діяльності К.М. Ситника свідчить про його значний внесок у розвиток різних напрямків ботанічної науки, про широке коло проблем, які розроблялися за його безпосередньою участю і під його керівництвом, дає уявлення про багатогранність і надзвичайну різноманітність наукових інтересів, енциклопедичні знання, невтомну енергію і працелюбність, виняткову наукову проникливість і здатність як до глобального розуміння біологічних проблем, так і до визначення стратегії їх розвитку. І хоч важко навіть просто перелічити все те, що К.М. Ситник як директор Інституту ботаніки зробив для свого випестуваного дітища, неможливо не згадати його постійну турботу про національне надбання України — гербарій рослин і грибів, його внесок у створення і підтримку Ботан-

ічного музею — **К.М.** робив усе можливе і неможливе для поповнення й оновлення його експозицій.

Питання охорони природи, перспективи розвитку заповідної справи завжди були для **К.М.** пріоритетними. Не позбавлені його уваги редакційна діяльність, популяризація науки, рецензування, опонування дисертаційних робіт, підготовка кадрів — кандидатів і докторів, виховання молоді у кращих традиціях Інституту, збереження його історії з повсякденною небайдужістю до майбутнього цієї установи, шанобливе ставлення до славетних учених, які сягнули вершин світової науки, тощо.

Окрім наукової діяльності, **К.М.** Ситник проводив величезну науково-організаційну роботу, обіймаючи в різні періоди посади керівника науково-організаційного відділу Президії Академії наук України (1962—1966), головного вченого секретаря Президії (1966—1970), академіка-секретаря Відділення загальної біології (1972—1974), віце-президента, а згодом — першого віце-президента Національної академії наук України (1974—1988). Згадуючи ті часи, можна підкреслити, що разом з президентом академії наук Б.Є. Патонем він активно розбудовував вітчизняну науку, сприяв відкриттю багатьох наукових центрів Академії у Львові, Донецьку, Харкові, Одесі, Дніпропетровську, турбувався про соціальну захищеність і добробут наукових працівників.

Починаючи з 1970 р. **К.М.** Ситника обирали: головним редактором «Українського ботанічного журналу», членом редколегії міжнародних журналів — «Физиология растений», «Ботанический журнал», «Экология и ноосферология», «Вісник Харківського національного аграрного університету» (серія Біологія), головою Комісії з вивчення спадщини академіка В.І. Вернадського. Водночас він стає засновником Всеукраїнської екологічної ліги, очолює Київську біополітичну організацію, є членом елітарного клубу вчених України «Світлиця». Академік Костянтин Ситник — голова Спеціалізованої вченої ради із захисту докторських дисертацій за спеціальностями «ботаніка» і «мікологія»; член Федерації європейських товариств біологів рослин (ФЄТБР) і почесний член Російського товариства фізіологів рослин.

Академік **К.М.** Ситник відомий в Україні і далеко за її межами як президент Українського ботанічного товариства (УБТ). Очоливши Товариство після академіка Д.К. Зерова у 1972 р., він одразу ж сформулював цілі його діяльності як: 1) сприяння створенню необхідних умов для найповнішої реалізації ідей збереження фіто- та мікорізноманітності; 2) наукове обґрунтування оптимального функціонування та розширення існуючої природоохоронної мережі; 3) визначення стратегічних напрямків охорони видів рослин і грибів, занесених до «Червоної книги України», та рідкісних рослинних угруповань, включених до «Зеленої книги України»; 4) організація тривалого спостереження за змінами флори і рослинності конкретних регіонів України, передусім тих, що зазнавали сильного антропогенного впливу; 5) поширення ботанічних та екологічних знань серед населення, насамперед у середовищі учнівської та студентської молоді.

К.М. Ситник серед зав. відділів Інституту ботаніки

Президія УБТ на чолі з К.М. Ситником спрямувала зусилля наукової громадськості фітобіологів України на продовження досліджень у галузях систематики, еволюції і філогенії, популяційної структури виду, географії рослин, рослинного ресурсознавства, геоботаніки, екології, охорони рослинного світу, звернула увагу на необхідність розвитку експериментальної ботаніки, зокрема фізіології та біохімії рослин, наголосила на значенні втілення ідей і методів молекулярної біології для розв'язання питань систематики критичних таксонів.

У блискучій доповіді на Х з'їзді УБТ, зміст і спрямованість якої, за словами віце-президента УБТ І.О. Дудки, нагадувала мечниківські «етюди оптимізму», К.М. Ситник спрогнозував, що в третьому тисячолітті на основі синтетичної теорії еволюції буде встановлено зв'язок між макро- і мікроеволюцією, а також молекулярною та організмозовою біологією, збіднують біорізноманітність фітобіоти, сформується новітні флори, можливою є катастрофічна синантропізація флори України, що спричинить вибух досліджень у галузі фіторізноманітності та розробки реальних шляхів її збереження, зокрема, буде винайдено новий спосіб збереження зникаючих видів рослин шляхом культивування культур клітин. Вибухового характеру набудуть дослідження в окремих розділах мікології. Експериментальна ботаніка також, на думку К.М. Ситника, сягне нечуваних висот: у штучних умовах здійснюватимуться реакції фотосинтезу, з кожним роком активізуватимуть-

ся дослідження розвитку рослин у Космосі, клітинна інженерія забезпечить нові методи одержання суперврожайних рослин, пізнання систем регуляції життєдіяльності рослин дасть змогу спрямовано керувати їхньою продуктивністю. Цю доповідь українські ботаніки можуть розглядати як дороговказ президента УБТ наступним поколінням.

К.М. Ситник, протягом 35 років керуючи Товариством, виявив себе не тільки як видатний учений, здатний досягнути всю різноманітність сучасної фітобіології, визначити найвагоміші для кожного етапу розвитку ботаніки цілі, спрямувати колег на їх досягнення. Він віддавав Товариству і свій не менш блискучий талант організатора науки. Йому належить ініціатива видання збірок праць членів Товариства «Досягнення ботанічної науки на Україні» і щоквартальника УБТ «Український ботанік». Важко перелічити ініціатором скількох наукових конференцій та симпозіумів з різних питань ботанічної науки був Президент УБТ. Не можна оминати увагою значення щорічних пленумів УБТ у м. Києві, на яких Костянтин Меркурійович завжди знаходив бажання і час поспілкуватися з головами відділень, у разі потреби — допомогти їм у розв'язанні нагальних робочих питань, дати слушну пораду стосовно непростих ситуацій, які часто виникають на місцях, особливо у природоохоронній роботі. Він завжди згуртовував членів Товариства навколо себе, спрямовував їх на здійснення найперспективніших наукових проєктів, результати яких сприяли підвищенню авторитету біологічної науки у суспільстві.

Ботанічна спільнота України, зібравшись на свій XII з'їзд у чарівній Одесі напередодні 80-річчя **К.М.**, черговий раз обрала його своїм Президентом. У вітальному зверненні до **К.М.** учасники з'їзду підкреслюють: «Це події не тільки знакові для Вас і для всієї нашої біологічної науки, це справжні віхи української культурної спільноти. Адже Ви не лише видатний науковець, а й непересічний організатор науки, справедливий та непохитний державний діяч. При цьому Ви справжній носій Вавиловського «гена порядності». Саме це зробило Вас рідним та потрібним для кожного з нас, адже ваше кредо полягає в тому, щоб наша біологічна наука, зокрема ботаніка, міцно «стояли на Глобусі». Сьогоднішній наш з'їзд підтверджує це. Адже лише Ви очолюєте один з усіх українських ботаніків ботанічну спільноту України на зламі двох тисячоліть, двох сторіч, різних політичних формацій. При цьому ми не розпорошені, не роз'єднані, а згуртовано натхненні, за що низько вклоняємося Вам і з вдячністю промовляємо на всю Україну:

Ви — цвіт землі! Вас любим ми, бо знаєм:
Ми росли у Вашому теплі,
І, вдячні, з ніжністю ми повторяєм:
Ви — цвіт землі!...»

К.М. Ситник — видатний політичний діяч, був членом ЦК Компартії України (1982—1990), обирався депутатом Верховної Ради УРСР X та XI

скликань, Головою Верховної Ради УРСР X скликання, народним депутатом Верховної Ради України III (1998—2002) і IV (2002—2006) скликань, очолював підкомітет Комітету Верховної Ради з питань науки та освіти. Про величезну парламентську роботу свідчить його вагомий законотворчий доробок, до якого входять важливі закони та документи, що регламентують різні сфери життя нашої країни, підготов-

Тандем Б.Є. Патон і К.М. Ситник вирішують проблемами АН України

ка доповнень і зауважень стосовно експертизи положень про громадський контроль і громадських інспекторів з питань екології та багато інших нормативних документів щодо охорони та збереження навколишнього середовища, функціонування Національної академії наук України, розбудови вищої і середньої школи, вдосконалення освітніх програм, фінансування видання навчальних посібників та наукової літератури тощо.

Упродовж 1998—1999 рр. К.М. Ситник входив до Політради Народно-демократичної партії. Наприкінці 1999 р. спільно з іншими парламентаріями-однодумцями та політиками національно-демократичного спрямування він брав активну участь у створенні Української народної партії «Собор» (нині — Українська республіканська партія «Собор» на чолі з А. Матвієнком). Залишаючись активним членом цієї партії, сьогодні Костянтин Меркурійович входить до складу її Центрального проводу та очолює Раду старійшин.

Костянтин Меркурійович — людина, яка не може спокійно спостерігати, радіючи або сумуючи, за тим, що робиться навколо нього. Він завжди у вирі життя, в епіцентрі важливих подій. За нього красномовно говорять його справи. К.М. Ситник всебічно підтримує та активно співпрацює з товариством «Знання», якому залишається вірним уже понад п'ять десятиліть років, обіймаючи посаду члена правління. Як учений широкої ерудиції та чудовий лектор, він часто виступає перед різною за віком та фахом аудиторією, популяризуючи найновітніші досягнення ботанічної науки. Він був одним із керівників двох науково-просвітницьких програм — велопробігу «Від столиці до столиці» — історичними містами Гетьманщини (серпень, 1999 р.) та регати «Собор-2000» — від Дніпра до Чорного моря, від Києва до Севастополя (липень—серпень 2000 р.), переймався питаннями єдності і незалежності українського православ'я у гарячих дебатах із Вселенським патріархом Варфоломієм. Цей перелік можна продовжувати і продовжувати.

Держава належним чином оцінила заслуги академіка Костянтина Ситника, відзначивши його високими урядовими нагородами. Він є кавалером

орденів Трудового Червоного Прапора, Жовтневої Революції, Леніна, Ярослава Мудрого V ступеня, лауреатом Державних премій СРСР, України у галузі науки і техніки та академічної премії ім. М.Г. Холодного. Нагороджений медаллю «В пам'ять 1500-ліття Києва». За значний внесок у розбудову Української держави нагороджений Почесною грамотою Верховної Ради України.

Узагальнюючи конспективно викладену багатогранність, багатоплановість особистості К.М. Ситника, хочемо процитувати головного редактора спеціального випуску «Українського ботанічного журналу», присвяченого 75-річчю від дня народження К.М., чл.-кор. НАН України С.П. Вассера, якими він підкреслює характер бійця, надзвичайну особисту дисциплінованість, невичерпну працездатність К.М.: «У ньому відчуваються надзвичайна збалансованість, ясна пропорційність, організованість. Не дивно, що йому так добре вдається організовувати інших, бо для нього — це природний процес. З таким вченим приємно і дуже корисно працювати поряд ... Він — прекрасний колега у самому безпосередньому значенні слова. Для його учнів це є слухним стократ». Вражає його невситима жадоба і любов до всіх проявів життя, широке коло його інтересів і прагнень, наполегливість і небайдужість характеру. К.М. нічого не вміє наполовину — не може: працювати наполовину (йому взагалі дискомфортно не працювати, він щасливий саме коли працює), робити будь-яку справу наполовину, добро наполовину і т.д. і т.п.

На особливу увагу новообраних і новопризначених керівників різного рангу заслуговують виступи Костянтина Меркурійовича друкованим словом і живою мовою, які сьогодні і ще довго слугуватимуть хорошою школою і для завідувачів відділів, і для директорів та їхніх заступників, і для членів вчених рад, і взагалі для всіх, хто хоче і вміє вчитися, щоб бути корисними справі та людям. Його неперевершені організаторські здібності, талант стратега, мудрого вихователя, вчителя і наставника, вміння бачити головне та ставити акценти, його широке розуміння актуальності наукового дослідження, принциповість і вимогливість, об'єктивність і доброзичливість, інтуїція і далекоглядність, загалом його стиль, методи і погляди на управління, позитивний заряд енергії та оптимізму, здатність мужньо долати труднощі, глибока повага до кожного співробітника, вміння рахуватися з його думкою та акцентувати увагу на тому найкращому, що є у колег, що закладене в кожній людині, — все це визначає професійне зростання і вдосконалення їх як учених та формування як організаторів науки відповідного рівня, а також забезпечує високу моральність стосунків у колективах.

Вражає вміння К.М. Ситника знайти так необхідні людям слова, підтримати, надихнути і водночас бути по-батьківськи турботливо і доброзичливо вимогливим. Велич Костянтина Меркурійовича в тому, що людям з ним затишно і комфортно. Певною мірою це підтримується його зацікавленістю у долях людей (він безвідмовно іде назустріч у будь-якій ситуації), його бажанням і пристрасною поділитися з людьми, розповісти їм про те, що він по-

бачив (а бачив він багато!), його комунікабельністю, які визначають його хобі — спілкування з людьми. Ми добре його розуміємо, бо добре знаємо, що означає в житті людини хоча б один раз поспілкуватися з такими особистостями, як Р. Келдиш, М. Рильський. Б. Патон, О. Гончар, М. Амосов, Є. Мірошніченко, Д. Гнатюк і багато-багато інших. Це — і наснага, і гордість, і радість, й інші високі почуття, які роблять життя щасливим.

І ще... Не всі, очевидно, знають, що недавно Костянтин Меркурійович переніс 5 дуже складних операцій, але при цьому залишився життєздатним, веселим, з незмінним прагненням щось зробити. І він робить. І не щось, а дуже багато. Можна лише позаздрити, що, попри такий стан, він багато пише, виступає, а прикладом тому може бути видання уже згаданої чудової книжки «В.І. Вернадський і Академія», яка надзвичайно актуальна сьогодні, коли Національна академія наук України стоїть на порозі реформування.

Знову звертаємося до С.П. Вассера: «За міцним робочим «фасадом» переховується — і дуже часто виходить на поверхню — доброзичлива людина, приємний співрозмовник. Людина з гумором і тонкою спостережливістю. Феноменальні природні дані, множені на космічну енергію і небачену працездатність, дозволили **К.М.** стати тим, ким він став. Людиною, що гармонійно побудувала своє життя, що знаходиться у злагоді зі своїм оточенням, зі своїми ідеалами і своїм характером. Людиною, закоханою у світ, у якому живе, в оточуючих людей і природу. Людиною, якій у багатьох відношеннях можна позаздрити і в якої, безумовно, є чому повчитися».

На думку приходять колись почуті слова про те, що людину на все життя захищає любов близьких. Коли ти необхідний, жаданий, потрібний людям, це стократ збільшує твої сили, тримає на Землі, робить тебе щасливим в усіх іпостасях. Йдеться про те, що своїм щастям **К.М.** завдячує вірному другові, з яким пройдено майже 50 років життя, першому пораднику, першому критику — коханій чарівній дружині Клавдії Василівні, котра допомогла йому розкритися як особистості; її коханню, підтримці, повному розумінню, нею налагодженому побуту і, звичайно, чудовій сім'ї. Колосальним стимулом життя є його сини — Микола і Сергій. Як гідно нормального діда, він обожноє і пильнує онук — Катерину, Олександрю, Наталку і наймолодшу, але найбільшу дідову любов — Романку. Всі вони — головний двигун життя Костянтина Меркурійовича.

На цьому можна було б і завершити, але видається доречним ще раз нагадати читачам вірш, присвячений Костянтину Меркурійовичу у переддень його «напівкруглого» ювілею — 75-річчя і написаний 09.04.2001 року академіком Національної академії наук України В.В. Смірновим:

Директор, академик, депутат,
Ученый секретарь и председатель,
Садов и книг талантливый создатель,
Бессменный экологии солдат.

Заботливый редактор УБЖ,
Чтоб не слабел, чтоб не посмел закрыться ...
А вот он в экспедиции уже
И к островам тропическим стремится.

В кипении энергии и сил
И в поиске научном непрерывном
Я б Константин Меркурьича сравнил,
Пожалуй, с огнедышащим вулканом.

Пусть он кипит и впредь, как в этот час
В лучах любви, признания и славы,
Огнем могучим согревая нас
(Желательно без раскаленной лавы).

*Л.І. МУСАТЕНКО,
Ю.Р. ШЕЛЯГ-СОСОНКО,
І.О.ДУДКА*